

muiden Pohjoismaiden ohella varsin avoin ja tolerantti yhteiskunta väestöpohjan homo-

geenisuudesta huolimatta. Floridan näkemystä väheksymättä epäilen silti, että tässä suhteessa

asenneilmastossamme olisi tuulettamisen varaa.

Kun julkisuus on liiketoimi

SEPPO HELMINEN

Kustantajana Kirjapaja on terävöittänyt yhteiskunnallista profiliaan mm. MUST-kirjoilla, jossa sarjassa tämäkin teos on julkaistu. Sarjassa julkaistaan tunnettujen yhteiskunnallisten keskustelijoiden puheenvuoroja enemmän tai vähemmän ajankohtaisista asioista ja ilmiöistä. Markkinoinnin näkökulmasta kirjoittajan henkilö on tärkeä. Se näkyy jo kirjojen kansista, joissa kirjoittajan nimi on suurennettu varsin näkyväksi täyksi ja itse otsikko on varsin pienellä. Ikään kuin jälkimmäinen olisi sivuseikka, mitä se ei ole aiemmin lukemissani sarjan teoksissa ollut. Mutta tästä kirjasta jäi kyllä sellainen sivumaku. Ennen kuin kirjaan, miksi sellainen maku jäi, totean, että tuoteliias dosentti Sari Näre on tuottanut loppuun pohdittua ja ajatteleminen aihehtakin antavaa tutkimusta.

Ensinnäkin olen harvoin luenut tekstikokonaisuutta, jossa ehtolauseille ”jos”, ”ehkä”, ”saataisi” tai ”voisi” on rakennettu niinkin painaviksi tarkoitettuja ajatusrakennelmia kuin Näre tekee. Tällainen ajatusten arkkitehtuuri epäilyttää. Aina.

Tikapuikseen ja sen puolaupiksi Näre on rakentanut varsin yleisellä ja epämääräisellä tasol-

la liikkuvat dikotomiat. Miesnainen. Aikuinen–lapsi. Mediayksilö. Puuttuu konkretia. Sitä eivät ole siteeratut lehti uutiset. Kirjan alkupuolella Näre onneksi tekee eron viranomaisjulkisuuden, sosiaalisen julkisuuden ja kaupallisuuden motivoimaksi näkemänsä mediajulkisuuden välillä. Viimeksi mainittuun hän etupäässä viittaa puhussaan julkisuudesta. Hän katsoo sananvapauden kuuluvan kansalaiselle julkista aluetta koskevana perusoikeutena ja yksityisyysdensuojan yksityiselämää koskevana perusoikeutena. Siinä piirretään abstraktiin oikeusavaruuteen viiva. Kun intiimin ja julkisen raja pyritään vetämään konkreettisesti, on yksityisyysdensuoja asetettava markkinataloudelliseen kontekstiinsa eli elinkeino- ja kauppavapauteen. Sananvapaus on vain Andersenin sadun keisarin uusin, moderni vaatekerta. Tässähän on kysymys tavarasta, ei ihmisistä inhimillisinä olentoina. Kaupallinen media, tuo moderni Sampo, jauttaa yksityisyyden tavaraksi, sillä tavaroita ovat kaikki myyntiä varten tuotetut käyttöarvot. Sellaiset julkikikset kuin Matti Nykänen, Hannele Lauri tai Tanja Karpela ovat näiden markkinoiden merkkitavaroita, kuuluisaksi

Sari Näre
Julkisuudesta ja intimiteetistä
Kirjapaja 2005
118 s.

tulleita käyttöarvoideoita ja niihin liittyviä mielikuvamaailmoja. Niitä myydään. Ja niitä ostetaan. Mukana on intimiteettiä; kuka avaa vaatekaappinsa, kuka sänkykamarinsa, kuka käy parisuhdekeskustelunsa medioitsee. Tämä on yksi osa julkisuuden intimoitumista. Näreellä on kirjassaan yksi hyvin raadollinen esimerkki. Jussi Parviainen joutui lukemaan jätetyksi tulemistaan lehdestä.

”Intimiteetin ytimessä on sen mentaalis-fyysinen puoli: oma ruumis tunteineen sekä mieli fantasioineen ja ajatuksineen. Ruumiin ja mielen leikkauspisteessä on puolestaan seksuaalisuus, intimiteetin syvin kerros. – – joka on altis haavoittumiselle.”

Olen yhtä mieltä, mutta kun kilpaillaan kauppa- ja elinkeinovapauden nimissä yrittämisestä hoivan, fyysisen terveyden tms. alueilla, niin mikä estää mieltäkin olemasta kilpailun alue, kaupankohde ja kauppapaikka. Eräässä mielessä sillä kaikella on

jo sosiaalinen tilaus, tai ainakin markkinallinen kasvualusta.

Naisten- ja perhelehtimaailman epäviralliseksi noussut uskonto-psykokulttuuri erilaisine terapeuttisine suuntauksineen on vapautumisen ja spontaanisuuden nimissä ollut vaatimassa näkyvästi ripittäytymistä ja ”totuudellista” puhetta mm. seksuaalisuudesta. Se sisältää naiivin ajatuksen, että mitä välittömämmin me ilmaisemme intiimiä minuuttamme ja mitä seikkaperäisemmin informoimme lähimpiämme tuntemuksistamme, sitä vapaampia olemme pakottoon kanssakäymiseen. Markku Kekäläinen, Pertti Jokivuori ja Kai Heikkilä (Eroksen aika, Kirjayhtymä 1995) toteavat ongelmia syntyvän: ”Kun tiedämme toisistamme ’kaiken’. Tällöin leikin ja sosiaalisen pelin ulottuvuus eroottisesta kanssakäymisestä katoaa ja tilalle tulee pakottava henkilökohtaisten tunnistusten vaihto. Täydelliseen avoimuuteen perustuvat ihmissuhteet johtavatkin useimmiten tilanteisiin, joissa haetaan valtasemia tukeutuen vastapuolen kaikkein yksityisimpiin ominaisuuksiin.”

Jommankumman osapuolen toimesta ne siirretään lehtien sivuille. Tai sitten suhdetta lähdetään penkomaan vähän samaan tapaan kuin kulttuuritutkijat tekevät selvittäessään ihmisten roskapusseja penkomalla heidän omaksumaansa elämäntapaa, kulutuskulttuuria. Näre kutsuu tällaista julkisuuden intimisoitumiseksi. Hän näkee sen tuottaneen kilpailua, mikä taas on merkinnyt yksityiselle alueelle perinteisesti kuuluneiden asioiden tuomista julkisuuteen eri medioissa. Hän viittaa nykyiseen tosi-tv:hen, joka on vertauskuva uusliberaalista ajastam-

me, jota ”leimaa oman edun tavoittelu ja riskien sälyttäminen yksilöiden harteille yhteiskunnan vastuun sijasta”. Julkisuu- den intimisoituessa ja kulttuurin emotionalisoituessa tunteemme köyhtyvät henkilökohtaisella tasolla. Ihmiset leikkivät parisuh- teessa tunneleikkiä, joka perustuu tunteiden esittämiseen toisen tunteiden herättämiseksi.

Väkivalta-julkisuudesta kirjoittaessaan Näre viittaa mm. terroritekojen näytösluonteisuu- teen. Hän viittaa Lähi-idän itse- murhaiskujen vahvaan poliittis- uskonnolliseen merkitykseen; se on yhdeltä kantilta taistelua vihollisen langettamaa häpeää vastaan. Sitten pääsee kirjoitusko- neesta sammakko, kun hän to- teaa joidenkin naisten liittyneen tekijöiden joukkoon, koska hei- tä on ”painostettu iskujen tekijöiksi, jotta he puhdistaisivat perheelleen aiheuttamaansa häpeää”. Mitähän se konkreettinen häpeä olisi? Kostosta kai siinä on kysymys, sukulaisten joutuminen uhreiksi. Tällä istumalla en sitä painostamista usko. Mut- ta on taas saatava nainen näyt- tämään jotenkin poliittisen isla- min miesvallan uhrilta.

Puhuessaan väkivallan näyt- tämöllisyydestä Näre sanoo, et- tä ”perheessä tapahtuva intiimi väkivalta performatiivisen väki- vallan muotona on paitsi emo- tionaalista myös fyysistä, joka pahimmassa tapauksessa johtaa uhrin kuolemaan”. Outo sivu- hppy julkisuuden näyttämöl- lisyydestä siirtyy silmäkääntö- tempuna kotipiiriin kotinäyt- tämöksi. ”Väkivaltainen käytös kohdistuu omaan kumppaniin, joka toimii samalla yleisönä. Väkivallan tekijä siirtää kump- paniinsa oman mielensä maise- man, joka herättää pelkoa, kau- hua, inhoa ja vastenmielisyyttä.”

En tiedä, miksi varsin viisaasti, joskin ohuin ”juoni- ja peruste- lulangoin” kirjoittava Näre on tämän lyövän miehen ja koti- teatterin mukaan ottanut. Eh- kä se on vastaus edellisen kir- jan (Kokonainen nainen) alku- lauseen lauseeseen: ”Kirjaa luki- essa voi nousta kysymys, mihin naiset tarvitsevat miehiä.” Syy- lisiksi? Tosin minä syyttäisin pikemminkin kaupallista joukko- tiedotusta, joka on enemmän lii- ketoimi kuin kriittistä tiedonvä- littämistä. Eli kuten jo lehtikei- sari Randolph Hearst evästi toi- mittaja: ”Koskaan ei pidä antaa totuuden olla hyvän tarinan es- teenä.”

Se pätee myös siihen, mitä Näre kirjoittaa viimeisessä luv- saan ”Häpäistäänkö lapsuus?”, jossa hän näkee mm. mainok- sien visuaalisen häirinnän kau- punkikuvassamme lastensuoje- luongelmana. Mutta lastensuoje- lu byrokrationa ei yllä yritysten tai asianomaisten viranomaisten toimintaan. Se keskittyy lä- hinnä puutteellisen vanhem- muuden valvontaan. ”Visuaali- suudella tuskin olisi niin suura- valtaa, jos eläisimme lievem- män sukupolvien välisen erot- telun ja suuremman yhteisöllis- syyden kulttuurissa. Visuaalisen kulttuurin valta korostuu aika- na, joka ei tarjoa selkeitä malleja siitä, millaiseksi olisi syytä kas- vaa, vaan päävastuu oman iden- titeetin rakentamisessa sälytetty lapselle itselleen.”

Kulttuurien tuottamien mal- lien sanoma on ristiriidassa ih- misen oman todellisuuden ja omien rajojen kanssa. Sen Nä- re kirjallaan osoittaa. Yleisyydes- tään huolimatta lukukelpoinen kirja. Paria hutipotkua lukuun ottamatta sanomaan voi yhtyä.